

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Müslüman Arnavutluk'un haftalık bülteni Muştu'nun onsekizinci sayısı ile merhaba diyoruz.

Bu hafta yazı dizilerimizin bazıları son buluyor. İlk olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Arnavutlukta büyükelçi olarak görev yaptığı 1934-1935 yıllarına ilişkin anılarının üçüncü ve son bölümüne yer veriyoruz.

Hasine Şen tarafından hazırlanan "Balkanlar Metaforların Çarpıştığı Bir Savaş Alanı" isimli çalışma da üçüncü bölüm ile son buluyor.

Bu hafta devam eden çalışmamızı ise 'Kosova'daki Osmanlı Eserleri' konulu çalışma oluşturuyor. Bu çalışmanın dördüncü bölümünü sunuyoruz, sizlere.

Çameria bölümünde bu hafta Çameria hakkında Abedin Rakipi tarafından hazırlanan Arnavutça bir çalışmaya yer veriyoruz.

Bültenimiz Avrupa'nın 'yeniçeri' tasavvurunu yansıtan bir resim ile son buluyor.

Hepinize hayırlar dilerken gerek bülten çalışmamıza ve gerekse www.muslumanarnavutluk.com sitesine yönelik müspet - menfi görüşlerinizi info@muslumanarnavutluk.com elektronik posta adresine gönderebileceğinizi hatırlatmak istiyoruz.

Selam ile...

ARNAVUTLUK ANILARIM (1934-1935)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

3.Bölüm

Tiran'daki Balkanlı arkadaşımın «Pek taşkın bir vatansever olduğuna şüphe yoktu. Gençliğinin büyük kısmını, bundan dolayı, kâh çetin mücadelelerle dağ başlarında, kâh miynet ve hicran içinde sürgünlerde geçirmişti¹. Lâkin hayatın bu acı tecrübeleriyle pişkinleşmiş olmasına rağmen Mussolini'nin kuvvet gösterileri karşısında onun da bir nevi "panik"e kapılmış bulunmasından şüphe edilebilirdi. Nitekim İtalyan diktatöründen bahsederken "Delinin biridir. Ne yapacağı belli olmaz"

¹ Son harpte, memleketinin Almanlar tarafından işgali üzerine bu zat, "mülteci" olarak İstanbul'a gelmiş; oradan Mısır'a gitmişti. Şimdi, sanırım Amerika'da bir yerdedir.

tarzında bir mütalâada bulunuşu, onu, her istediğini icraya kadir görüşünün bir delili değil midir?

Tiran'daki diplomatlar bir arada

Gerçi, Mussolini bütün devletlere ve "Milletler Cemiyeti"ne kafa tutarak giriştiği Habeşistan "fethi"ni başarmakta çok gecikmemişti. Bu hâdise, yalnız Arnavutluk'taki son İtalyan düşmanlığı izlerini silip süpürmekle kalmadı; aynı zamanda ve tarihte ilk defa, Batı devletleri diplomasisinin ne kadar zayıf, ne kadar zavallı bir şey olduğunu da ispat etti. Hele, bunun ardından İtalya'ya karşı elli milletin elbirliğiyle alınan "sanctions" tedbirlerinin iflâs edip en sonunda, bir de İngiliz-İtalyan antlaşmasıyla, neticelenivermesi, herkesin parmağını ağzında bıraktı. O elli milleti, bu tedbirleri almağa sevk eden İngiliz politikasının bütün mesuliyetini yüklenmiş olan Foreign Office değil miydi? İşte, gene o Foreign Office yoluyla Büyük Britanya devleti, elini Mussolini'ye uzatıyor ve arkasından sürüklediği elli milleti ne hâlin varsa gör durumunda bırakıp gizlice anlaşmaya girişiyordu. İşin en tuhaf tarafı, bu yüz kızartıcı anlaşmanın, bu siyasî skandalın adına "*gentleman agreement*", yani "efendice anlaşma" denilmesiydi. *Gentleman* kelimesi, bilirsiniz ki yalnız İngilizce lüğatinin malıdır. Gentleman'lığı de İngilizler, bunun için kimseye vermek istemezler.

Lâkin, o tarihten beri sanırım, bu kelimenin manası hayli değişmiş, belki de, büsbütün tersine dönmüş olacaktır. Zira verdiği sözden dönmez, dostluklarında vefalı İngiliz, o tarihlerde, herkese, hele Yakın-Doğu milletlerine tam zıddı bir çehre ile görünmeğe başlamıştır. Ayrıca

hatırlıyorum ki İngilizler veyahut Büyük Britanya devleti, bu diplomatik hâdise yüzünden, aynı milletler gözünde yalnız manevî itibarını değil, doğrudan doğruya maddi kuvvetlere dayanan "prestij"ini de kaybetmişti. Arnavutluk'ta dahi, -gerek halk arasında, gerek resmî çevrelerde- bunun tesirlerini görmemek mümkün değildi. Geçen harp sonrasında beri, iki İtalyan saldırgan teşebbüsüne karşı koymakla öğünen Avlonyalılarla Draçlıların "Bre, on para etmezmiş şu İngilizler... Bizim, denize döktüğümüz orduların karşısında bile geri bastılar" der gibi bir hâlleri vardı. Kral Zog'un hükümet erkânı ise meşhur Foreign Office'in uğradığı bu hezimete bıyık altından gülüyor ve: «Bir de, bizi İtalyan uşaklığıyla suçlu bulurlardı. Şimdi, kimin haklı olduğu anlaşıldı mı?» diyorlardı

Kral Zog'un bakanları

Zaten, Habeşistan meselesi, İtalya ile Batı devletlerini biri birine düşürdüğü sıralarda, Kral Zog, meydanı boş bulup içeride kendisine düşman bildiği kimselere karşı geniş bir temizleme ameliyesine girişmiş bulunuyordu. Güya ortada ayaklanma varmış diye, nice kendi hâlinde insanları, dağ başlarında eşkıya tenkil eder gibi öldürttü. Nice beyleri, sorgusuz yargısız ölüm cezalarına çarptırdı. Zindanlara attırdı. Bunlarla yakından uzaktan münasebeti olan yüzlerce masumu tevkif ettirdi. Hapishaneler, karakollar, resmî, yarı resmî binalar, hattâ hususî evlere neye uğradıklarını bilmeyen bu zavallılarla tıklım tıklım doldu.

Bunlar arasında benim tanıdıklarım, ahbablarım ve dostlarım da vardı. Meselâ

coup d'etat teşebbüsünün elebaşısı olduğu söylenen zat, İstanbul'da, kaç defa görüşüp hoş beş ettiğim Beratlı Kemal Beydi. Öbürü, Avlonyalı Sadrazam Ferit Paşanın oğlu ve benim en aziz arkadaşım Riyaz'ın ağabeyi Nurettin Vlori idi. Her ikisi de ilk ağızda, ölüm cezasına mahkum edilip bizim elçiliğin arka tarafındaki büyük hapisanenin hücrelerine tıklımışlardı ve işin bence en hazin tarafı, kardeşini yalnız bırakmak istemeyen, daha doğrusu, kardeşinin tevkifi esnasında polise, jandarmaya karşı gelmeğe kalkışan zavallı Riyaz'ın da getirilip bu iki hücre arasına sokulmuş bulunmasıydı.

Hazin, dedim ama Riyaz orada bulunmakla ağabeyinin hayatını kurtarmış oldu. Şöyle ki, Nurettin Vlori, gece yarısına doğru, el ayak çekildiği bir sırada, baş ucundaki sürahiye kırıp bunun parçalarıyla iki bileğinin damarlarını keserek intihara teşebbüs etmişti. O anda, kulağı zaten kırıktaki Riyaz, bitişikteki odada, ya bu sürahinin kırılışından çıkan sesi, yahut da kardeşinin iniltilerini işitip yatağından fırlamış yumruklarıyla kendi kapısını vurarak ve bağırıp kırarak hapisane gardiyanlarını ayaklandırmış, kendisi de bu vesile ile koridora çıkmıştı.

Koridora çıkınca bir de ne görsün? Kardeşinin bulunduğu hücrenin, şimdi, yarı açık duran kapısından dışarıya doğru bir kan ırmağıdır akıp duruyor. "O vakit;" derdi, Riyaz "o vakit ilk aklıma gelen şey Nurettin'in bir cinayete kurban gittiği olmuştu. Hemen yanına koştum ve hakikati öğrenince bu hâlden benim kadar şaşırılmış görünen gardiyanlarla jandarmalara hemen bir doktor çağırılmalarını söyledim."

Gardiyanlarla jandarmalar gerçekten şaşırılmış mıydılar? Yoksa, niyetleri, bir zorlu kral düşmanını, ölsün diye kendi hâline bırakmak mıydı, bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa o da Riyaz'ın bu patırtılı müdahalesi olmasaydı, Nurettin'in imdadına tam zamanında yetişilemeyeceğiydi.

Dostoyevski'nin romanlarındaki en dramatik sahneleri gölgede bırakan bu hâdisenin, umumi efkârda uyandırdığı

tepki derinden derine o kadar şiddetli olmuştur ki Kral Zog, birkaç gün sonra, henüz neticelenmemiş bütün idam kararlarını yüz bir sene hapis cezasına çevirmek zorunda kaldıydı.

Kral Ahmet Zogu

Ben, işte, tam bu sırada bir Vicby küründen Tiran'a henüz dönmüş bulunuyordum. Bizim elçilik, başta Riyaz olmak üzere, kiminin kocası kiminin amcası, kiminin oğlu kiminin babası hapsedilmiş birçok hanımlar, beyler ve hatta çocuklarla dolup dolup boşalıyordu. Bunların hepsi benden medet ummağa geliyorlardı. Demek ki, Türkiye'nin, bu eski yurttaşlarımız üzerinde hâlâ canlı bir "prestiji" vardı ve Arnavutluk işlerine karışabilmesi onlarca hâlâ mümkün görünmekte idi. Ben, bunu tabii buluyordum. Dört beş yüzyıllık bir tarihî mukadderat birliği, on beş yirmi yıllık bir ayrılıkla kolay kolay silinip gidemezdi. Kaldı ki, Türkçeyi "ana dilleri gibi konuşan bu sınıf halkın kökleri hâlâ Türkiye'de idi. Felakete uğrayanlardan çoğunun ya hısım ve akrabası, ya ana babası, ya kardeşi Türkiye'de Türk vatandaşı olarak yaşıyordu. Avlonyalı dostlarımla annesi, ablaları İstanbul'da Nişantaşı'ndaki konaklarında oturuyordu Gene bu aileden, karımın pek aziz dostu Selma Hanım, Büyükada'da yetmiş ve buraya öksüz olarak gelmişti. Tevkif edilenler arasındaki kocası, Doktor Haydar Beyin babası İstanbul'dan dışarıya ayak atmamıştı ve hepsi -Kral Zog gibi tahsillerini bizim mekteplerde görmüşlerdi. Onları Arnavutluk'a bağlayan

ya toprakları, ya malları mülkleri veya geçim belâsı idi. Şimdi bu felaket anında, benden medet ummayıp da kimden umacaklardı?

Ismail Qemali dhe 6 djemte e tij. Stamboll 1896

İsmail Kemal ve ailesi bu fotoğrafı İstanbul'da 1896'da çekirtmişlerdi. Payitaht onların bırakıp gidemeyecekleri bir yerdi

Zaten ilk vazifeye başladığım günlerden beri, burada kendimi bir elçi değil, bir vali gibi hissetmekte idim. Böyle bir hisse nasıl kapılmayabilirdim ki, Türkiye'ye ayak basmamış halk tabakalarına mensup bazı kimselerden bile eski harflerle yazılmış veya yazdırılmış "arzuhal" ve "istida"lar aldığım olmuştum. Bunların kimi benden ya haksız yere zaptedilmiş tarlasının geri alınması, yahut da resmî dairelerden birine "hademe" tayin ettirilmesi gibi şeyler talebediyordu. Bu kâğıtlar, beni, bir yandan güldürmekle beraber, öbür yandan gözlerimi yaşartırdı.

Fakat, şimdi karşısında bulunduğum vaziyet o kadar facialıydı ki, böyle hafif teessürlerle geçilmesine imkân bulamıyordum. Adeta bu faciaya bizzat karışmışım gibi bir acı duyuyordum. Ne edip ne işleyebilirdim? Hiçbir şey? Bu imkânsızlık da bana, ayrı bir azap veriyordu. Ben izinli olarak Vichy'de iken yapılan diplomatik bir "şefaate dileme teşebbüsü"ne elçiliğimiz maslahatgüzarı da

katılmış ve onun bu hareketi hükümetimiz tarafından "tasvib" edilmemişti. Hiç şüphesiz ki, öbür yabancı diplomatlar dahi kendi hükümetlerince aynı itiraza uğramışlardı. Öyle ya, bu hareket müstakil bir devletin iç işlerine karışmak manasına gelmez miydi? Bununla beraber, öyle sanıyorum ki, bu diplomatik teşebbüs Arnavutluk hükümetince pek fena karşılanmamış belki de bazı "idam" hükümlerinin sonsuz hapis cezalarına çevrilmesinde biraz tesiri olmuştur.

İşte, bu zannın verdiği cüretledir ki, bir gün, canıma tak deyip, ben de şöyle bir teşebbüste bulunmuştum:

Tiran'da, vaktiyle Krala lalalık etmiş Arnavut milletvekillerinden Apturrahman Krosi, (yani Kel Apturrahman) namında bir zat vardı. Bunun, kral üzerinde hâlâ pek bir nüfuzu olduğunu işitmiş ve ilk geldiğim günlerden itibaren kendisiyle ahbaplık münasebetlerine girişmişim. Bir vesile bulup onu, elçiliğe davet ettim. Apturrahman Krosi'nin okuması yazması yoktu. Ahmet Zog'un öğrencilik yıllarında uzun zaman İstanbul'da yaşamış olmasına rağmen Türkçesi de pek kıttı. Fakat, Tanrı vergisi öyle bir anlayış ve kavrayışı vardı ki, ben, daha ağzımı açmadan önce, şu baş başa "mülâkat"dan ne çıkacağını o çoktan sezmiş görünüyordu. Nitekim, kendisine: "Sizi rahatsız edişimin sebebini, tabii anlamışsınızdır." dediğim vakit onun kurnaz tilki gözleriyle gözlerimin içine bakarak ve oldukça manalı bir gülümsemeyi pos bıyıklarının altında gizlemeğe çalışarak: "Evet, Nurettin Vlora için değil mi?" cevabını verişi bu tahminimin ne kadar doğru olduğunu bana yeter bir açıklıkla ispat etmişti. "Hayır", dedim, "yalnız ondan değil, bütün bu meseleden bahsetmek istiyorum. Maksadım, şunun bunun için şefaate dilemek değildir. Ortada 'Zatı Şahaneyi' üzen bir durum vardır ve o beyler hapisanede kaldığı müddetçe bu üzüntü devam edecektir. Zira, bütün Avrupa gazeteleri Kral Hazretleri aleyhine yazmadıklarını bırakmıyorlar. Yarın öbür gün, bu 'kampanya' belki büyük devletlerin

diplomatik müdahalelerine yol açacak kadar geniş ve ciddi bir mahiyet alabilir. Kemal Vrioni'nin olsun, Nurettin Vlora'nın olsun Roma'da Paris'te, Londra'da birçok ehemmiyetli adamlarla münasebetleri olduğunu biliyorum. Bunlar da ayrıca harekete geçeceklerdir. İşte sizinle baş başa vererek buna karşı bir çare bulalım diyorum.”

Biraz mübalağayla çizdiğim bu kara levha önünde Apturrahman Krosi'nin yüzü bulutlanır gibi oldu. Dudaklarında gülümsemeden eser kalmadı: "Peki" dedi «Padişahımızın canına kastetmek isteyen bu adamlar suçlarının cezasını görmeden serbest mi bırakılsınlar? Zatı Şahane elinden gelen merhameti gösterdi. Onlara canlarını bağışladı. Daha ne isteyebilirler?” "Onların ne istedikleri beni alakadar etmez Apturrahman Bey” dedim. “Maksadımı iyi anlatamadım. Ben bu işte yalnız Zatı Şahanenin huzurunu düşünüyorum ve bu adamlar hapiste kaldıkça daima başını ağrıtabilecek hâdiselerle karşılaşmasından korkuyorum. Hem reca ederim, yüz bir yıl bunlar nasıl hapiste tutulabilir?”

Bu son sözü gülererek söylemiştim. Kralın lalası ise derin bir düşünceye daldı. Verdiğim cigaradan üst üste birkaç nefes çekti: "Şu hâlde, aklınıza gelen tedbir nedir?" diye sordu. "Aklıma gayet sade bir tedbir geliyor; bu adamları hemen memleketi terk etmek ve bir daha Arnavutluk'a dönmek şartıyla (affı şahane)ye mahzar kılmak...”

Apturrahman Krosi ne evet, ne hayır, hiçbir cevap vermedi. Yüzünden beni tasvip edip etmediğini de pek sezemiyordum. Bu, onunla tercümanlık ilk konuşmamdı. Acaba, oldukça dolambaçlı ve fazla *nuance* bu sözlerimden bir şey anlamadı mı, acaba büsbütün başka mânalar mı çıkardı, diye kuşkulanıyordum. Hele bu muammalı misafirimin kalkıp gidişi üzerinden günler ve haftalar geçip de hiçbir ses seda çıkmadığını görünce yaptığım işten adeta pişman olmağa başlamıştım.

Derken, -Apturrahman Krosi ile mülakatımın yirminci günü idi- bir umumî af ilan edilivermesin mi? Hem de ne af. Kayıdsız şartsız. Hapishanelerden kurtulanlar arasında yalnız Vlora'dır ki, bana teşekkür ettikten sonra, bir daha dönmemesiye, soluğu karısının memleketi olan Şili'de almıştı.

1908'deki bu beraberlik iktidar mücadelesi içinde dağılıp gitmişti

Bu politik dramın hikâyesine son verirken bir vakitler, Türkler aleyhine yazdığı kitapla ün alan zatın, "hâdis" veya "komplo" meydana çıkar çıkmaz, İtalya'ya kaçmak suretiyle yakayı dar sıyırmış olduğunu söylemek isterim.

Yabancı sıfatıyla da olsa, bir memleket halkının felâketini yakından ve içinden görmek insanda, o memleket ve o halka karşı bir nevi akrabalık duygusu uyandırıyor. Bunu Arnavutluk'ta, Arnavutluk'tan sonra Çekoslovakya'da, Çekoslovakya'dan sonra Hollanda'da hissedecektim. Fakat ben, geçmişin bütün ayırıcı hatıralarına rağmen, ilk geldiğim günlerden beri Arnavutluk'a ve Arnavut halkına acılamakla karışık bir "sempati" ile bağlanmıştım. Öbür yandan -gene ilk günlerden beri- Arnavutların bir kısmı; beyler, politikacılar, kozmopolitler Arnavutluk'u ile yıldırım hiç barışmamıştı. İşte biraz yukarıda anlattığım sosyal dram esnasında bu iki zıd duygu ortadan kalkmış ve her iki Arnavutluk, yüreğimin o "acılamakla karışık sempati» noktasında birleşivermiştir. Hattâ, daha ileriye giderek diyebilirim ki, eski yurttaşlarımla benim aramda yeniden bir yurttaşlık kaynaşması hasıl olmuştur.

“Gerçi bu "geriye basan" bir yurttaşlık. Hep bir arada, tekrar İkinci Abdülhamid saltanatının "terör" devrine dönmüş gibiydik. Tiran değil ama, İşkodra, Berat, Elbasan ve hattâ bizim "Akçahisar" adını verdiğimiz meşhur İskender Bek'in köyü "Kuriya", sanki çocukluğumun geçtiği Manisa'nın bir kazası veya nahiyesi idi. Yalnız, kerpiçten beyaz badanalı duvarları, ufacık bir delikten dışarı sarkıtılmış sicimlerle açılan kapıları ve cumbaları ve pencerelerinin kafesleri; yalnız, sokaklarının kaldırımları ve avlularının içindeki çeşmeleriyle değil; buralarda oturanlarla da tıpkı tıpkısına Manisa'yı, Alaşehir'i, Akhisar'ı andıran Osmanlı kasabaları...

1900'lerin başlarında Berat

İşte, bir büyük eve giriyoruz; eli yüzü tertemiz bir besleme kız, şaşkın şaşkın, bizi karşılıyor. Nereye buyur edeceğini bilemiyor, önümüzde seğirtiyor; bu odaya o odaya girip çıkıyor. Belli ki, burası kadınlı erkekli misafir kabulüne pek alışmamış bir yer. Biraz şaşırtıyoruz. Derken bizi -Eski Türk lehçesinde "sofa" denilen- *hali* gibi geniş, fakat, baştan başa alaturka döşenmiş bir salona alıyorlar. Orta yerinde yaşlıca bir hanımefendi, bizi, ayakta bekliyor. temenna edip “Hoş geldiniz” diyor ve biz sedirlere oturuncaya kadar o, hep ayakta el pençe divan duruyor. Tıpkı büyükannelerimizi hatırlatan bu hanım kim? Mesela, Abdülhamid'in eski silahşörlerinden ve eski Osmanlı "Meclis-i Mebusan"ından Tiran mebusu Esat Toptani'nin kız kız kardeşi. Bunun arkasından, tombul tombul bir hanımcağz daha peydah oluyor. Öbürü ne kadar çekingen ve sessiz ise, bu o kadar

yaraş ve konuşkan. Tam manasıyla bir İstanbul kadını. Bülbül gibi Türkçe söyleyerek: “Aman, ne sevindik” diyor, “bize İstanbul havası getirdiniz. Kırk yıldır, şu kümeste kapalı kazlar gibi yalnız vücut besleyip durmaktayız. Gözümüzü gönlümüzü açacak her şeyden mahrumuz. Ah, ne güzeldi o Direklerarası'nda Ramazan ve Donanma geceleri...”

Esat Paşa Toptani

Ya bu da kim mi? diyeceksiniz? Pek iyi hatırlıyorum, bu, karşı konağın sahibi Şevket Vrlači'nin familyasındandı. Şevket Vrlači? Yani Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Elbasan Mebusu Şevket Bey. Arnavutluk'un en zengin kişizadelerinden biri. Roma'da bir sürü emlaki, "akarı" bulunmak ve ömrünün yarısını Roma'da geçirmekle beraber bu kadıncağzları ve daha gençlerini "taassubundan" şu dört duvarın arasına tıkmış; pencereden başlarını uzatıp nefes almalarına bile izin vermiyormuş. Benim çocukluğumda, Manisa'daki böyle nice aile reisleri vardı.

Evet demiştim ya; Tiran dışına çıkınca, hemen her yerde bizim eski taşra hayatını anmamak mümkün değildi. Zaten, buralardan Tiran, insana büsbütün başka bir diyarda bir şehir gibi görünürdü ve mesafelerin kısalığına rağmen, Kral I Zog'un “terör”ü ile o bulanık çevrenin fesatları buralara gelinceye dek bir hayli zayıflar ve hafiflerdi. İkinci Abdülhamid

devrinde Yıldız Sarayı, biz taşralılar için de gerçek yıldızlar kadar uzak bir şey değil miydi? İstanbul'un "zaptiye" ve "hafiyе" vakalarına dair havadisler bize, adeta efsaneleşmiş olarak aksetmez miydi. Ben, bu bakımdan da o günün Türkiye'siyle bugünün Arnavutluk'u arasında sıkı bir benzerlik buluyordum.

Kral Zog, çok geçmeden, bu benzerliği tam bir eşitliğe kalbilmek istedi. Kız kardeşlerinden birini Abdülhamid'in oğullarından birine nişanladı. Bu iş o kadar gizli tutulmuş ve o kadar aceleyle yapılmıştı ki diplomatlar gibi benim kulağıma da düğünden, ancak birkaç gün önce çalındı idi. Zaten öbür diplomatlar, bu hâdiseye hemen hiç ehemmiyet vermiyorlar; sadece, düğüne kendilerinin de davet edilip edilmeyeceklerini düşünüyorlardı. Halbuki, çektiğim bir telgraf haberi üzerine bizim hükümet ve hassaten Dışişleri Vekilimiz, bunda pek büyük bir siyasî olay mânasını bulmuş ve bana, hemen Tiran'dan çıkıp gitmem emrini vermişti. Zira, onca, Kral Zog'un bu hareketi, Osmanlı Hanedanının Balkanlar'da tekrar hüküm sürmesi neticesini doğurabilirdi. Öyle ya; o vakit Arnavut Kralı evli değildi. Günün birinde tahtını boş bırakıp gidecek ve buraya, ikinci Abdülhamid'in oğlu değilse bile torunu geçecekti. Dışişleri Vekilimiz, işte, asıl bu bakımdan endişeye düşerek yalnız beni çağırarak kalmamış Ankara'daki Balkan devletleri elçilerine de "tebligat"ta bulunmuş ve bu hâdiseden sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin menfaatlerine değil, Balkan Antlaşması'na da zarar getirebilecek bir siyasî huzursuzluk çıkabileceğini bildirmişti. Bunun üzerine, yirmi dört saat geçmeden Tiran'daki Yugoslavya, Romanya, Yunanistan elçileri ya hemen Tiran'ı terk etmek, yahut herhangi bir diplomatik özürle düğünde bulunmamak emrini aldılar. Halbuki, zavallılar, bu ilk saray "teşrifat"na katılmak hevesiyle, bilmiyorum, bayram çocukları gibi sevinç içindeydiler. Üniformalarının sırmalarını parlatıyorlar, üç köşeli şapkalarının sorguçlarını yeniliyorlar ve

Roma'dan eldiven, yakalılık, gömlek gibi giyim kuşam levazımı getiriyorlardı. Hele evli olanlarının -bereket versin ki bu üç elçiden biri bekârdı- hâli pek yamandı. Zira bunlar, karılarına, uzun eteli saray robaları yaldızlı iskarpinler ısmarlamışlar ve belki de daha ileri giderek elmas yüzük, inci gerdanlık almışlardı. Hepsine "Kralın emriyle..." diye başlayan taçlı, yaldızlı davetiyeler de gelmiş bulunuyordu. İşin en kötü tarafı her ne bahaneyle olursa olsun, bu «emir»e karşı gelmek, bir *incident diplomatique* çıkarmak demektir. Bizim Balkanlı arkadaşlar ise böyle bir "hâdisе" neticesinde postlarından olmak gibi fena bir akıbete uğrayacaklarından da korkuyorlardı. Çünkü Devlet Reisinin davetini -hem de bu şekilde cezası, en aşağı, *persona grata*'lıktan düşmek olacağını pek iyi biliyorlardı.²

Bana gelince, çok ısındığım bu küçük memleketi, hiçbir diplomatik üzüntüye kapılmaksızın, yalnız, hissî bir tedirginlikle terk edecektim. Kral Zog'la da herhangi bir gücenkliğim olmayacaktı. Zira, o, beni müşkül duruma sokmamak için zaten düğüne davet etmemiş ve neden etmediğini de mabeyincisi vasıtasıyla bana bildirmek nezaketinde bulunmuştu.

² Nitekim, çok geçmeden, Kral Zog, bu elçilerin geri alınmasını istemiştir. Bunlar arasında, Küçük Anlaşma'dan olmak itibarıyla kendini Romanya ve Yugoslavya'ya bağlı hissedip hükümetinden emir almaksızın davete gitmeyen Çekoslovakya Maslahatgüzarı da vardı.

ÇAMERIA GÜNLERİ YAKLAŞIYOR
27 Haziran Çameria Soykırım Günü

**MASAKRAT E KRYERA NGA
SHQIPTARET ORTODOKSE,
ARVANITO-SULIOTE NDAJ
ÇAMEVE. (Pjesa e pare)**

SHKRUAN : ABEDIN RAKIPI

<http://shoqatacameria.blogspot.com/>

<http://albcameria.com/al/news.php?readmore=39>

Pasi per 500 vjet rresht i mbajtem nen sqetullen tone, hengren e pine ne fshatrat e shtepite tona, na gjunjeheshin sa kohe kishin nevoje per ne, na kerkonin te beheshim vellam me ta, sepse kishin nevoje per perkrahjen tone ne çameri, por ja sesi u sollen ata me ne gjate gjenocidit ku nenat dhe motrat tona u shfarosen. Keto jane vetem disa nga qindra deshmite qe do te vijojne qe do te tregojne qarte sesi ortodokset shqipfoles ishin drejtuesit dhe indikatorët kryesore te grekeve ne çameri. Keto deshmi dhe qidra te tjerat qe do te vijojne jane ne kunderpergjigje akademike, per sharlatanin ISUF HAJREDINI, qe me genjeshtrat e tij do ti bejne çamet sot te puthen me vrasesit e baballareve te tyre ne çameri. Keta pra zoti Isuf jane vellezerit tane ortodokse.

Paramithia 1913

(1)Muhamet Hodo Mehmetin me porosi te priftit te Karroqit Vasil Xanit (shqipfoles ortodoks) e vrau Marko Goga(suliot shqipfoles) paksa poshte Karroqit. (Treguar nga Merso Birbil Xhaferri nga Ninati dtl. 1887).

Musa Hamit Demi (dtl. 1878) dhe Shuaip Mete Çanua (dtl. 1886) te dy nga Filati tregojne se, shqiptari ortodoks Vasil Kollovoi nga fshati Sotire se bashku me nje çete gjakataresh si vetja pas Luftes Ballkanike qarkullonin neper Çamerine Verilindore pas asnje lloj ndrojtjeje; ne te njejtën menyre si qarkullonte çeta e Çil Mastores, Nikolle Qamos, dhe ajo e Rexhenjve(te treja çetat te perbera dhe komanduara nga shqipfoles ortodokse) ne Çamerine emesme lindore. Keto çeta u bene tmerri i çameve muslimane. Ata vrisnin e prisnin ne mes te dites ne sy te pushtetareve greke te cilet nuk i ngisnin fare, sepse ata ishin pjese perberese e tyre. Ne vitet 1913-1914 therren ne Kangjele (pllaje ne anen lindore te Filatit) Abdul Abazin e Hasan Dojaken, te dy nga Filati. Po ne vitet 1913-1914 vrane dhe therren mulla Sulejman Mushin nga Galbaqi, dhe Ilmaz Bello Sulon, Sami Sulejman Hoxhen, Sulejman Dule Çuçon, Shaban Sadush Taren, Shaban Zerri Banin, Shefqet Sulejman Hoxhen, dhe Xhaferri Isuf Xhaferri, te gjithë nga Janjari. Po ne ato vite vrane edhe Beqo Kasimin nga Minina. Ne Shtator-Tetor 1917 shqiptari ortodoks Vasil Kollovoi bashke me çeten e vet dhe ate te Rexhenjeve kapen ne Shkalle te Zerjanit Qazim Haxhi Lazen, nga Lagjia Zenelat e Filatit dhe te birin e Shuhan Rushanit nga fshati Picar; i pari prej Gurreze po kthehej per ne vendlindje, kurse i dyti po shkonte ne Filat. I thelezuan prane Pjadhulit, qe tu kallnin daten dhe ti mbyllnin brenda shtepive te tyre banoret e fshatrave muslimane te Shkalles se Zerjanit. Te verteten mbi kete gjakesi e nxorren dy horofillake te rrethkomandes se Filatit, duke u fjalosur ne njerën nga kafenete e qytetit, pyetjes se njerit, tjetri ju

pergjigj me gjysem zeri : E çë do qe te diç?
Vasil Kollovoi me Rexhenjte i hasposen
(zhduken) po rri e mos u ndiej. (Deshmi e
M.H.D. dhe e SH.M.C.)

Adem Beqir Maksutin nga Paramithia ne
vjeshte te 1917 e vrau tek mulliri i
Huvjanit(prane Paramithise) Nikolle
Kondoi nga Karjoti(shqiptar ortodoks) i
cili ishte vene ne sherbim te asfalise greke
si ndihmes polic.

Feti Ahmet Dodin 20 vjeçar nga
Paramithia e po ate muaj e vrau ne
Lefterhuar, Lefter Jani(shqiptar ortodoks)
Xhelal Musa Isufin 50 vjeçar nga
Paramithia e vrane te krishteret e Popoves
(fshat shqipfoles ortodoks ne linje te
Paramithise. (Treguar nga Riza Nexhip
Kali nga Paramithia dtl. 1906)

Ramadan Taho Tahon e picarit 19 vjeçar e
therri (1918) Vasil Kollovoi ndermjet
vendlindjes dhe fshatit Pjadhul(Shkalle e
Zerjanit); tok me te therri edhe djalit e
Haxhi Lazes nga Filati. (Treguar nga Islam
Omeri dhe Mehmet Hasan Sulejmani nga
Picari.)

Koulia 1917

Ne vjeshten e dyte te 1918-s Vasil
Kollovoi me shoket e tij, Jan
Kaçarrin(shqiptar ortodoks) nga Karroqi,
dhe te birin e Jan Koçonit(shqiptar
ortodoks) nga Pallambai ne fushe te
Mungulit vrane bujkun Duro Sulejman
Mero nga Ninati.

Çeta e kryesuar nga Gole Manxhari (prej
fshatit Kellez) i vetembiquajtur Ligor
Farmaqi me 27.07.1912 se bashku me

çeten e tij futen dhelperisht ne kllape
kryetarin e shoqerise shqiptare Bashkimi
ne Janine kur ai doli nga fshat çifligu i vet
Çudille dhe po shkonte ne fshat-çifligun
tjeter te tijin Radhotop. Ata e thelezuan pa
asnje meshire duke ja bere trupin copa
copa. (A. Livadheos, “I prodhromi tis
Apeleftheroseos ton Joaninon” Athine
1964 fq. 11)

Ne Gurrez shqipfolesi Thoma Pituli nga
Gumenica dhe çeta qe ai drejtonte lidhen
pas nje shtylle Muho Abdi Fetahun nga
Grikohori dhe pasi e njomen me vajguri e
dogjen per se gjalli. Thoma Pituli dhe
pasuesit e tij thelezuan ne Stanel edhe Idriz
Jaho Fetahun. Po ashtu Muho Maze Fetahu
u masakrua nga Thoma Pituli. Te tre
Fetahenjve para vrasjes se pari ju qiten
syte, ju prene veshet, hundet, gjuhen,
organet gjenitale. (Ibrahim D. Hoxha
Enciklopedia e Jugut fq. 722)

Njerezit mbeshtetes te Gjirokastritit
Dhimiter Fandi i cili ishte ne sherbim te
asfalise greke pas vrasjes se tij nga
atdhetaret çame te grupit “Vellazeria” i
zune prite Sulejman Abullah Memushit
nga Galbaqi pasi ja ndane trupin me kama
ne kater pjese ja varen neper deget e rrapit
aty prane. Nje te mituri qe shtangu nga sa
pa aty prane i thane : Te erdhi lik per
Mulla Sulejmanin ? Me erdhi belbezo ai.
Eh edhe ne na erdhi per Dhimiter Fandin.
(Ibrahim D. Hoxha Enciklopedia e Jugut
fq. 718)

Cil Banua, Foto Ligor dhe Ligor Kosten(te
tre shqipfoles ortodokse) nga Cangari ne
gusht 1935 vrane 30 vjeçarin Omer Sako
Omerin.

Nikolle Kosta e Thoma Fotaqi nga Lugati
me 25.06 1928 ne Krua te Gunadhes vrane
23 vjeçarin Abdurrahman Xhafer Bejdon.
Vangjel Jani nga Horistjani dhe shqiptaret
ortodokse grekomane qe ai drejtonte ne
vitin 1923 ne “Dhrom i Madh” (vend
ndermjet Dhrohomise dhe Karbunarit)
therren 25 vjeçarin Muharrem Lul
Hasanin. (Ibrahim D. Hoxha Enciklopedia
e Jugut fq. 689)

Me 18.12.1924 Aleks Paci nga Bejdeshati, Cil Mastora, e Nikolle Qamua nga Horistjani te vendosur qellimisht ne Dhrohomi-Kristo Duca nga Koroni, Kristo Pula nga Karjoti, Irakli Sulioti, etj ne "Graven e Karaxhait" vrane 29 vjeçarin Haziz Lul Hasanin.

Aleks Paci nga Bejdeshati vrau ne majin e 1925 prane stanit te Ligor Kostas nga Cangari Beqo Mulla Qamilin.

Ne majin e vitit 1943 Miho Ligor, Stavro Nikolla, te bijte e Irakli e Niko Suliotit (te peste shqipfoles ortodokse nga Bejdeshati) ne varrezen e Fsakes vrane Reshit Hazbi Hasanin.

Cil Mastora e Nikolle Qamua ne 1919 vrane Rexho Hasan Baxhanin, tek po leronte aren e vet.

Ne tetor 1943 Koço Nikolla nga Vejniku dhe çeta e tij vrau ne anelumin prane fshatit Zelese Rexhep Hamza Zeqirin.(Ibrahim D. Hoxha Enciklopedia e Jugut fq. 690)

Ne perleshjen e viteve 1912-1913 Nuredin Dema vrau xhaxhane e kapitenit fameqeq shqipfoles Delijanaqit, i cili do te masakronte nje numer te madh çamesh me vone. Edhe xhaxhai i tij ishte gjakatar progrek si i nipi.

Sulejman Subhi Dino u vra nga Kollovenjte ne 1918 ne qafe te Plakotise(Markat) se toku me dajen e tij, Met Duçen.

Ne 18-19 Mars 1918 Andon e Miço Hajrudhusha, Neço Pilua, dhe Spiro Ganja nga Pleshavica, dhe Sotir Xhinga nga Povlla therren dhe thelezuan Osman Bilalin.. Kur e gjeten bashkefshataret e tij koka i mbahej ende tok me trupin nga nje rripth lekure e zverkut; trupi dhe pellembet e duarve, tere te çara. (Treguar nga Janjaritet Harun Shipe Mehmeti, Malo Xhelil Tena, Ilmaz Selmani dhe Mustafa Abaz Rumanua)

Ne 27.06.1944 Taq Shtrungari therri lemeritshem ne "Prroin e Shametes" Fuat Prronjon dhe te birin Muhametin. Taqin per shume vite me rradhe e kishte mbajtur Fuati me buke por Taqi e masakroi. Pasi i theu parakrahet dhe kercinjte e kembeve ia

shine mishin e trupit duke e rrahur lakuriq me shkop te veshur me kunja metalike.(Fletorja Perlindja e Shqipnies nr. 12 dt. 8/21. 02.1944)

Kosta Lolo Vaso, shqiptar ortodoks nga fshati Mursi kishte ngritur qellimisht nje dyqan ne Konispol, duke u fshehur pas emrit te tregtarit, zhvillonte nje veprimtari te terbuar ne sherbim te Greqise. Ate e vrau Halit Dalani nga familja e shquar atdhetare çame e Daljanejve. Miku familjar i Halitit ortodoksi shqiptar Petro Goga e futi ne kurth duke e ftuar te shikonin fushen, kanalizimet etj te fshatit, dhe e kaloi qellimisht ne vendin ku qe ngritur prita nga shqiptari ortodoks Sotir Lolo Vaso nga Mursia. Duke e qelluar pabesisht e vrane ne pjesen e fushes te quajtur Kandale. (Treguar nga Ahmet Xhemaliu, Brahim Shaban Mullai, Mehmet Alushi, Nexhip Baçja, dhe Safet Cokalli, te peste Konispolite.)

Vangjel Xhirmiu dhe Aleks Paci vrane ne 1925 ne fshatin Cekurat Galip Lilajn, Gjyzel Shaho Shuaipin, dhe Habib Abdurrahman Bibon. .(Ibrahim D. Hoxha Enciklopedia e Jugut fq. 506)

Paramithia

Ne plot shtepi Paramithitesh sherbenin prej vitesh vajza te krishtera shqiptare nga Frari dhe Çamofshatrat. Si te tilla ato dinin gjithçka ne maje te gishtrinjve te dores. Pak jave para gjemes se 1944 me shkaqe te ndryshme brenda 2-3 diteve, me lloj-lloj genjshtrash ato u terhoqen te gjitha nga shtepite ku ato sherbenin. Perse ? Hamendjet me te peraferta te çojne ne dy

perfundime : ja per tu treguar çdo hollesi
qe u duhej gjakatareve, ja per te mos u
ndodhur aty ditën e gjemes nga frika e
ndonje hakmarrjeje. Pra ato ishin ne dijani
te plote te gjemes qe do te ndodhte.

Shqiptaret ortodokse te fshatrave çame
Foto Kiço, Kristo Foti, Koço Nikolla,
Lefter Shtrungari, Nikolle Çeno Nikolle
Skapera, dr. Spiro Kurti, nen urdhrat e
Major Kranjait pas nje mbjedhjeje ne
Mitropolin e Paramithise dolën neper rruge
e njoftuan : Urdherohen te gjithë ata qe
kane arme ti dorezojne menjehere, se
qetesine do ta mbaje ushtria. Askush mos
te kete frike. Kedo e quajme vella ; duam
te bashkepunojme dhe te ndihmojme njeri
tjetrin. Rreth mesdites çetat e perbera nga
ekstremistet ortodokse shqipfoles ne
sherbim te Greqise te perbera nga
Çomenjte, Dokenjte, Pandazenjte(suliotë),
Dhimo e Sotir Pasko, Kristo Manuri, Petro
Bazakua, Thoma Façua, Prift Andoni,
teshaqepesje Athina Paço, samareberesi Çil
Çoni, Cil Kutupi, Din Jot Barba, vellezerit
Dhimo e Gaq Pashko(nga familja e te
cileve rrjedh edhe familja e grekomanit te
terbuar Gramoz Pashkos qe ska lene gur pa
kthyer permbyes ne Shqiperi), Dhimo
Kasari, Jan Kulla, Jorgaq Boçari, Sotir
Boçari(niperit e te sterfolurit Grekoman
Marko Boçarit), Jot Keno, Kalope Baburi,
Koste e Nikolle Kulla, Nikolle Paço,
Nikolle Rafti, Stavro Kasari etj. Keta
vrates se bashku me ushtrine greke kryen
masakren e tmerrshme te Paramithise.. Por
ishin ata qe e drejtonin ushtrine greke
sepse vetem ata e njifnin qytetit me imtesi
sepse kishin vite qe i hanin buken çamit,
dhe kur erdhi momenti e therren si dash.

Duke kerkuar shpetim si i mbyturi qe kapet
nga floket e tij, plot çame dyndeshin neper
shtepite e te krishtereve zotimemarres, si
ne ate te Jot Barbes etj. Por per habine e
tyre ata vete ua hanin koken te paret, duke
i therrur dhe masakruar. Keta sadiste
motren e Hasan Behlulit, tre djemte e
Hasim Dinos, nder ta dhe nje 5 muajsh- te
shoqen dhe 2 bijat e Rexhep Malit, Ihin
dhe Lihin i gozhduan me gozhde ne murr
si Krishti ne kryq, dhe pasi therren Mulla

Çenin argetoheshin me te bijen e tij.
(Fletorja “Zeri i Çamerise” nr. 7 Tirane dt.
8.10.1946, fq. 2)

Andon Doko, Koste Rafti nga fshati Lugat
i çamerise mberthyen dhe burgosen
Shefqet Sulejman Himin(dtl. 1926)

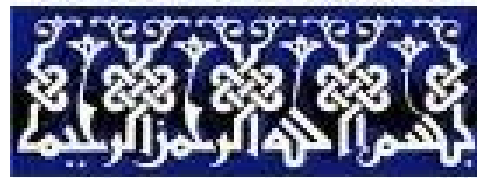
Hare e Nikolle Çoni nga fshati i krishtere
Hojke i çamerise, Vangjel Doko, Koste
Rafti etj pasi hengren e pine rreth 2-3 ore
rresht ne shtepine e myftiut Hasan
Abdullahit therren ate, te shoqen, te bijen,
dhe te birin.

Taq Shtrungari thelezoi 80 vjeçarin Shaban
Gaxirin, e plot te tjere; tregon sesi u fsheh
setoku me Ilmaz Muhtarin, dhe Tahsin
Muhedinin, mes trareve ne tavan, dhe sesi
e nxorri pabesisht miku i tij shqiptar
ortodoks Thoma Faço.(Deshmia ruhet ne
arkivin personal te Ibrahim D. Hoxhes)

Fatime Prronjo per te shpetuar te bijen
Shuquranen nga perdhunimi i Dhimo e
Sotir Paskos u dha atyre gjithë çkishte
30.000 dhrahmi, 2 gjysme lire floriri, nje
pale vathe ari, nje unaze floriri, dhe çdo
send qe u pelqeu. (Fletorja Bashkimi nr
678 Tirane, dt. 4.3.1947 fq. 2)

Rina, gruaja e Foto Raftit u tha zervistev
qe Hasan Abdullane ta benin copa-copa.

Koço Nikolla nga fshati Vejnik pasi hengri
e piu te shtepia e muftiut Hasan Abdullahit
bashke me disa oficere greke, qete qete u
çua morri nje gershere qe gjeti ne raft dhe
duke qeshur ju afrua muftiut, dhe i tha :
Me kete gershere njerzve te tu, do tu
presim hundet, veshet e do tu qitim syte.
Me te vertete do te beni ate qe thua tha
muftiu? Me te vertete, pse per genjeshtra
kemi ardhur ne ketu? tha Koçua i egersuar.

BALKANLAR METAFORLARIN ÇARPIŞTIĞI BİR SAVAŞ ALANI

**Hasine Şen
Cogito
38 Güz 2003**

3.Bölüm

Balkan Balkanizmine bir karşılık: Anti-Balkanizm

Eski Yugoslavya topraklarında gerçekleşen savaşlar sırasında, bu savaşları yorumlamak için Balkanist söylem içinde iki farklı kod sistemi inşa edilmişti. İlki, bölgenin modernleşmesinin gecikmişliği kuramına dayanıyordu ve Yugoslavya'da gerçekleşen olayların ulus devletlerin kurulması sırasında diğer Doğu Avrupa ülkelerinde gerçekleşenlerin tıpatıp aynısı olduğunu öne sürüyordu. Tek fark Alman Aydınlanmasının düşünsel içeriğinin, tarihsel nedenlerle, Yugoslavya'ya oldukça gecikerek ulaşmış olmasıydı. Yugoslavya'daki savaşı yorumlamak için Batının inşa ettiği ikinci kod sisteminde ise, bölgede uzun zamandır baskı altında tutulan klanlar arası düşmanlıkların irrasyonel bir şekilde patladığını öne sürülüyordu (Rupnuk, 1998: 96-97). İkinci kuramın en ateşli savunucusu ise Batı merkezli bir Soğuk Savaş sonrası dünyası analisti Samuel Huntington'dı. Ona göre Balkanlar başka bir dünyaydı, farklı yasal, ekonomik ve tarihsel zorunluluklar uyarınca yönetiliyordu. İrrasyonel şiddet burada gündelik yaşamın başlıca parçalarından biriydi ve dışarıdaki dünyadan gelen gözlemcilerin bunu anlaması asla mümkün olmayacaktı, öyleyse burada yaşayan insanları kendi hallerine bırakmak daha iyiydi. Durumun bu şekilde temsili Sırbistan'daki ve kısmen de Makedonya'daki film endüstrisine bitip tükenmek bilmeyen bir argüman zenginliği sağlamıştır. Doğu Avrupa Araştırmaları enstitüsünde çalışan bir Macar araştırmacı, Petar Krasztev, Yugoslavya'nın çöküşü sonrasında film yapımcılarını “aile içi

katliamları zevkle seyreden bir seyirciler topluluğu” yaratmakla suçladı, Milço Manchevski'nin büyük başarılar elde eden filmi Before the Rain'i (Yağmurdan Önce, 1994), “irrasyonel klan klişesinin en açık örneği” ve Emir Kusturica'nın Underground (1995) filmini de “tüm manipülasyon tekniklerini içeren güvenilir bir ansiklopedi” olarak tanımladı. Ona göre Underground Belgrad ideologlarının en cesur hayallerini gerçek kılıyordu: “Batı, tüm tipik Batılı yanlış anlamaları yansıtmamasından dolayı bu filmi alkışlarken, bundan narsisistçe bir haz duymuştu” (Krasztev, 1999: 3).

Underground aynı zamanda Balkanist söylemin merkezi eğilimini de güçlendirmiş, yani söylemin, Balkan terimini konusu olan nesneden koparıp, bir metaforlar yığınına dönüştürmeye yönelik esas amacına da yardımcı olmuştu: “Filmin tüm unsurları doğası gereği metaforiktir; kadın karakter, her iki erkek karakter, aile, filmin zamanı ve mekanı, hatta günahın kendisi bile bir metafordur. Bunun anlamı hiçbir şeyin gerçek olmadığıdır. Erkekler ve kadınlar sadece bir şeyler göstermek için oradadırlar. Çocukları olmadığı için aile de gerçek değildir. Zaman ve mekan Balkanların zamanı ve mekanıdır, yani sadece simgesel olarak vardılar” (Krasztev, 1999: 3).

Yukarıda bahsettiğimiz yerli Balkanizm örnekleri Michel Pecheux'nun öznelerin baskın ideolojiler içinde kuruluşu hakkındaki kuramını desteklemektedir. Louis Althusser'in gensoru kuramına çok şey borçlu olan Pecheux, çarpışma ve direniş stratejilerinin olasılıkları hakkında üç parçalı bir formülasyon geliştirmiştir: özdeşleşme üzerinden, özdeşleşmeye karşı çıkış üzerinden ve özdeşleşmeme üzerinden gerçekleşenler. Özdeşleşme, bireyler bir söylemin kendileri hakkında öne sürdüğü imgeyi kabul ettiklerinde gerçekleşir. Özdeşleşmeye karşı çıkış söz konusu olduğunda birey çatışmanın terimlerini ve dayandığı temeli reddeder.

Ulusçu söylemlerin çoğu bu şekilde ortaya çıkar, çünkü bu söylemler özellikle sömürenin sömürülene dayattığı kimliğe karşıt bir kimlik oluşturma peşindedir. Özdeşleşmeme ise baskın söylemden kaçılmayacağına, onun her zaman orada hazır bulunduğu tanınmasını da içeren bir dönüşüm stratejisidir.

Sürekli çoğalan Balkanizm

Batının söylemini içselleştirme eğilimi Balkanlarda kendini iki düzeyde gösterir: 1. Yerel elit ve entellektüel çevrelerin kendini Batı ile özdeşleştirilmesi ve bunun sonucu olarak kimlik tanımlama ve kimlik oluşturma süreçlerinin “yerel Balkanizm” söylemiyle belirlenmesi (yukarıdaki örneklerde olduğu gibi) ve 2. Balkan toplumlarının kendilerinden farklı olan komşu Balkan topluluklarını tanımlarken Batının Balkanları temsil etmek için uyguladığı yöntemi kullanması. M.B. Hayden tarafından “sürekli çoğalan Balkanizm” olarak tanımlanan ikinci olgu Balkanizm söyleminin bir devamı olarak bölgede yerel hiyerarşilerin oluşmasıyla ifade edilir. Bu bağlamda bir Sırp için Bosnalı “Doğuludur”, Arnavutlar, coğrafi konum olarak Balkanlar'ın batısında yaşasalar da diğer Balkan halkları için “Doğuludur”. Todorova'nın da belirttiği gibi Balkan halkları Doğu-Batı düzleminde kendilerini daha batı bir noktaya yerleştirmek için sürekli bir mücadele içinde olsalar da “Bütün Balkan halkları için, ortak ‘Doğulu’ Türk'tür” (1993:126).

Balkanlar'da, Batının belirleyici bakışından bağımsız olarak gelişen, tümüyle bölgenin zengin etnik ve dinsel çeşitliliğinden kaynaklanan yerel bir hiyerarşi kurma eğilimi de son derece güçlüdür. Balkan deyimleri ve atasözleri, her etnik ve dini grup üyesinin kendi kimliğini, kendisinden farklı olan grupların “ötekileştirilmesi” yoluyla belirlediğini çok açık bir şekilde göstermektedir. Bir Bulgar atasözüne göre örneğin “Bulgar zengin olursa ev yapar, Türk zengin olursa evlenir, Yunanlı kilise

yapar”. Başka bir Bulgar atasözüne göre ise “Türkün üç derdi vardır: boğazı, sırtı ve keyfi”.

Grup kimliğini oluşturma sürecinde, genelde benzerliklerden kaynaklanan engelleri önlemek için, birçok durumda, bir grubun komşu gruptan daha farklı etnik köklerden geldiği, onun benzersiz konumu vurgulanır. Romenler, örneğin, Doğu-Batı ekseninde Batıya daha yakın olduklarını göstermek için ülkelerinin “Slav denizinde yüzen bir Latin adası olduğunu” vurgulamışlar, Bulgarlar ise kültürel tutumlarının köklerini ve değer sistemlerinin özgünlüğünü Protobulgar, Slav ve Trak alışımından oluşan eşsiz tarihi geçmişlerinde aramışlardır. Bölgede yaşayan halkların kimlik oluşturma süreçlerinin bir parçası olan sınır çizme edimi, farklı kültürel ve siyasi boyutlar kazanmıştır. Tarihsel geçmişi mitleştirme eğilimi, Balkanlarda bir nevi özgünlük ve kendilik talebi edimine dönüşmüş, birçok tarihsel ve folklorik mit devletlerin siyasal açıdan meşrulaştırılması için kullanılmıştır. Balkanların yoğun bir progomoplexia (atalara tapma) ve arkhaiolatria (geçmiş yüceltme) ile ifade edilen mitik bilinci, birçok simgesel savaşa neden olmuştur. Öyle ki Büyük İskender Makedonya ile Yunanistan arasında paylaşamaz; Kiril alfabesinin kurucuları Kiril ve Methodius kardeşlere aynı anda Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Sırbistan sahip çıkar; Trakya kültürüne de benzer bir şekilde hem Bulgaristan, hem Romanya talip olur; folklorik kahraman Kral Marko üzerinde Bulgaristan ile Sırbistan arasında simgesel bir savaş yapılı; birçok yazar ve şair ismi günümüzde hem Bulgar, hem Makedon edebiyat kitaplarında yer almaktadır. Bu örnekler doğrultusunda “Balkanların etnik tarihi epik bir tarihtir” saptamasına katılmamak elde değildir (Vlaisavlijevic, 2002:197). Balkan kimliğinin yerel değerlere bağlılığını gösteren bu örnekler yine de başka bir saptamayı geçersiz kılacak kadar güçlü görünmüyor: “Balkan

kimliğinin en belirgin ifadesi Balkan kimliğine gösterilen direniştir” (Ditchev, 2002: 244).

Sonuç

Kimlik kaçınılmaz olarak atfedilen niteliklerle kabul edilen nitelikler arasındaki bir etkileşim sonucu ortaya çıkar. Öyleyse Balkan kimliği, Batı anlam dünyası uyarınca hareket eden, dışarıdan gelen kimlik sponsorlarının dayatmaya çalıştığı nitelikler ile doğasından gelen yerel nitelikleri dengelemek zorundadır. Her ne kadar pek çok parçadan oluşsa da, Balkanist söylem Balkanların bütün o çalkantılı tarihi boyunca, özdeşleşmenin gerçekleştiği alanı yaratan bakışla özdeşleşmiş olduğunu öne sürer. Modeli kuran bakışın kendisi, Doğu ile Batının, Hıristiyanlık ile İslam'ın kesiştiği alanda yer alan bu bölgeyi Batının zihinsel haritasında işaretlenmemiş bir alana dönüştürmüştür. Batının politik, toplumsal ve kültürel imgelemi bu tuval üzerine tüm korkularını, bastırılmış olduğu anılarını ve önyargılarını yansıtmış, böylece metaforik soyutlamalardan oluşan devasa bir alan yaratmıştır. O kadar geniş bir soyutlama alanıdır ki bu, insan Todorova'nın isteğine katılarak, gerçekçi olmayan bir tutumla şu dilekte bulunuyor: “Keşke Balkan sözcüğünü küçültücü amaçla kullananlar; Heidegger'in yöntemine başvursalar, yani Varlık'ı silerken, hem sözü hem de üzerine yazılan silintiyi korusalardı, çünkü söz yetersiz de olsa gereklidir. Silinti göstergesi en azından terimin metaforik kullanımına karşı uyarıcı görevi görecektir” (85).

Kaynakça

Antic, Marina, “Living in the Shadow of the Bridge: Ivo Andric's The Bridge on the Drina and Western Imaginings of Bosnia.” (www.univie.ac.at/spaceofidentity/vol_3/HTML/Antic.html)
Aristotle, Rhetoric, New York: Modern Library, 1954.

Arsic, Branka, “Queer Serbs.” Balkan as Metaphor Between Globalization and Fragmentation, yay. haz. Dusan Bjelic ve Obrad Savic, Cambridge: MIT Press, 2002, 253-279.

Ditchev, Ivaylo, “The Eros of Identity.” Balkan as Metaphor Between Globalization and Fragmentation, yay. haz. Dusan Bjelic ve Obrad Savic, Cambridge: MIT Press, 2002, 235-251.

Donçev, Anton Vreme Razdelno, Sofiya: Balgarski Pisatel, 1980.

Hayden, Milica Bakic, “Nesting Orientalism: The Case of Former Yugoslavia” Slavic Review, Kış 1995
Hranova, Albena, “The Balkan Fictional History: No More European, Not Only Ottoman, And Not Yet National A Case Study of the Historical Novel.”

(www.cas.bg/ip/doc6.doc)

Huntington, Samuel P., The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon and Schuster, 1996.

Kaplan, Robert D., Balkan Ghost: A Journey Through History, New York: St.Martin's Press, 1993.

Kesic Vesna, “Muslim Women, Croatian Women, Serbian Women, Albanian Women...” Balkan as Metaphor Between Globalization and Fragmentation. yay. haz. Dusan Bjelic ve Obrad Savic, Cambridge: MIT Press, 2002, 311-323.

Kiossev, Aleksander, “The Dark Intimacy.” Balkan as Metaphor Between Globalization and Fragmentation, ed. Dusan Bjelic and Obrad Savic, Cambridge: MIT Press, 2002, 165-191.

Krasztev, Petar, “Yugoslav Film: Who Will Take the Blame? Post-Yugoslav filmmakers create a grateful audience for family massacres.” Central European Review, vol.1, no.3, 12.07.1999

(www.ce-review.org/99/3/kinoeyez_krasztev.html)

Kujundic, Dragan, “Ivo Andric and the Sarcophagus of History.” Ivo Andric Revisited: The Bridge Still Stands. Berkeley UP, 1995, 152-3.

Lambeth, Benjamin S., NATO's Air War For Kosovo: A Strategic and Operational Assessment. Project Air Force Series on Operation Allied Force. Santa Monica: Rand Corporation, 2001.

Poland, Norman, "Balkans," Academic American Encyclopedia, c. 3, Danbury, Conn: Crollier, 1994.

Pecheux, Michel, Language, Semantics and Ideology, Londra: Macmillan, 1992.

Rupnuk Jacques, "Europa in Balkanspiegel." Lettre International, 1998/42, 96-97.

Todorov, Tsvetan, "Zabelejki odnosno kristosvaneto na kulturite." Literaturen vestnik, no.8, 1991.

Todorova, Balkanları Tahayyül Etmek, İstanbul: İletişim, 2003.

Ugresici, Dubravka, "Zagreb-Amsterdam-New York." Cross Currents, no.11, 1992, 248-256.

Vlaisavljevic, Ugo, "The South-Slav Identity and the Ultimate War-Reality." Balkan as Metaphor Between Globalization and Fragmentation, yay. haz.

Dusan Bjelic and Obrad Savic, Cambridge: MIT Press, 2002, 191-209.

Volcic, Zala, "A Metaphor of Veil: Masking or Unmasking a Woman." (www.soros.org.mk/image/papers/zalaposition.html)

Yeğenoğlu, Meyda, Colonial Fantasies, Londra: Cambridge University Press, 1998.

Notlar

1 M. Todorova, Balkanları Tahayyül Etmek, s. 269

2 Ugo Vlaisavljevic, "The South Slav Identity and the Ultimate War-Reality", Balkan as Metaphor, s.195

KOSOVA'DA VAR OLAN VE YOK OLAN OSMANLI ESERLERİ

Jaup İmer PASHAJ

4.Bölüm KOSOVA'NIN DİNÎ ESERLERİ

I- CAMİİLER

C- Gilan Camileri

Osmanlı Döneminde Gilan şehrinde 4 Cami inşa edildiği bildirilmektedir. 1896 yılına ait Kosova Vilayeti Salnamesi'ne göre, Gilan'da "3 caminin olduğu anlaşılmaktadır. Şemsettin Sami ve Ekrem Hakkı Ayverdi Gilan'da 2 Caminin olduğunu bildirmektedirler.³ Fakat Vırmiça'nın 1997 yılında bir ekiple yaptığı bir araştırmasında Osmanlı döneminde 4 Cami inşa edildiği ve sonradan 1989 yılında 1 Mescit olduğunu ortaya koymuştur⁴.

No.	Câmin Adı	Halkta Bilinen Adı	İnşa Tarihi
1	Şehzade Hanım Camî-çarşı Camî	Büyük Câmi	1251/1835
2	Atik Camî	Eski Câmi	XVII. Yüzyıl
3	Dere Mahallesi Camî	Usta Recep Câmi	XIX. Yüzyıl
4	Câmi Cedit-Balets Camî	Balet Câmi	1308/1890
5	Çınar Çeşme Mescidi	Yeni inşa edilen Câmi	1986

Ç- Mitroviça Camileri

Mitroviça, İber ve Lepens nehirleri arasında, Zvečan altında, Kopranik, Rogovan ve Çiçavitsa sıra dağları eteklerinde yerleşmiş bir kenttir. Kosova'nın kuzeyinde, Sitnistsa vadisi ucunda yer almaktadır.

Mitroviça'da Osmanlı döneminde kaç Cami inşa edildiği konusunda pek çok görüş vardır. Şemsettin Sami (Fraşiri), Mitroviça'da 3 Cami 1 Mescidin var olduğunu belirtirken⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi, 7 caminin inşa edildiğini bunlardan 4'ünün halen ayakta olduğunu 3'ünün ise mevcut olmadığını ifade etmektedir⁶.

Vırmiça, 1997 yılında yapmış olduğu araştırmalarında Camiler hakkında çok az bilgi bulabildiğini bildirmektedir. Mitroviça'da 4 Cami olduğunu ve bu Camilerin hiçbirinin kitabesinin mevcut olmadığını söylemektedir⁷.

Yukarıdaki yapmış olduğumuz tespite göre bugünkü Mitroviça'da bulunan Câmileri üç gruba ayırmak mümkündür.

Osmanlı döneminde Mitroviça'da inşa edilen ve bugün mevcut olan Camiler

No.	Câmin Adı	Halkta bilinen Adı	İnşa Tarihi
1	Hamidiye Camî	Bayır Câmi	XIX. Yüzyıl
2	Hacı Kırca Camî	İber Câmi Boşnak Câmi	XIX. Yüzyıl
3	Hüseyn Çavuş Camî	Apardı Bey Câmi Hacı Delil Câmi Hacı Veysel Câmi	XVI. Yüzyıl

³ Vırmiça, *a.g.e.* s. 310-311; Ayverdi, *a.g.e.* s. 36.

⁴ Vırmiça, *a.g.e.* s. 311.

⁵ Vırmiça, *a.g.e.* s. 289-290.

⁶ Ayverdi, *a.g.e.* s. 111.

⁷ Vırmiça, *a.g.e.* s. 291.

Osmanlı döneminde Mitroviça’da inşa edilen ve bugün mevcut olmayan Camiler

No.	Câmin Adı	Halkta Bilinen Adı	İnşa Tarihi
4	Gazi İsa Bey Camî	Saray Mahallesi	XVI. Yüzyıl
5	Çelep Virdi Câmi	Haci Nusuha Mescidi	XVI.
6	Ali Paşa Camî		yeri ve inşa tarihi bilinmez
7	Kahraman oğulları Camî		yeri ve inşa tarihi bilinmez
8	Hoşgadem Mescidi		XVI.

Osmanlı döneminden sonra Mitroviça’da inşa edilen Camiler

No.	Câmin Adı	Halkta Bilinen Adı	İnşa Tarihi
9	İsa Bey Camî		1986
10	Jabar Camî		1993

D- İpek Camileri

Vakıflar defterinde İpek’te Dukakin sancağında 19 konak ve bir kazâ olduğunu belirtilir. Karadağ hudûduna yakın, Kosova eyâletinin kuzye batı noktasındadır. Evliyâ Çelebi buraya uğramamıştır. Bu şehirle ilgili Kâmusü’l-Âlâm’dan mâlûmât bulmak mümkündür. Buna göre XX. asır başında 18 000 nüfusu, 10 câmi, 2 medrese, 10 hanı vardır.⁸ Ekrem Hakkı Ayverdi “Avrupa’da Osmanlı Mimarî Eserleri-Yugoslavya” adlı eserinde 17, Vırmiça ise “MEDENİYET Araştırma Bilim Dergisi”nde 18 cami olduğunu bildirmektedirler. Vırmiça’ya göre bu camilerin 9’u yıkılmış diğer 9’u ise hala mevcuttur.⁹

Osmanlı döneminde İpek’te inşa edilen ve bugün mevcut olan Câimler

No.	Câmin Adı	Halkta Bilinen Adı	İnşa Tarihi
1	Abdürrezzak (Saat Kulesi) Câmi		
2	Bula Zâde Hasan Bey – Hamam Camî		
3	Defterdar Câmi		
4	Fatih Sultan Mehmet Han – Bayrakli Ca		
5	Gülfem Hatun Câmi		
6	Mere Hüsein Paşa - Kuruşunlu Câmi		
7	Musli Ağa - Kırmızı Câmi		
8	Taftalı-Karamuço Câmi		
9	Mescit Câmi		

⁸ Ayverdi, a.g.e. s. 41.

⁹ Vırmiça, a.g.m. s. 38–39.

Osmanlı döneminde İpek'te inşa edilen ve bugün mevcut olmayan Câmiler

No.	Câmin Adı	Halkta Bilinen Adı	İnşa Tarihi
10	Hacı Hamza Câmi		
11	Hacı Kurt Câmi		
12	Hacı Mehmet Câmi		
13	İsak Hoca-Ağaç Câmi		-1960
14	Kara Hüseyin Paşa Câmi		
15	Mola Yusuf Câmi		
16	Mola Zeda Câmi		
17	Osman Çavuş Câmi		
18	Sinan Çeribaşı Câmi		

E- Yakova Camileri

Ekrem Hakkı Ayverdi, Yakova'da 13 Caminin var olduğunu bildirirken Vırmıça "MEDENİYET Araştırma Bilim Dergisi"nde 15 Cami inşa edildiğini, 13'ü mevcut olduğunu ve Arslan Paşa Cami ve Süleyman Ağa Câmilerinin yıkıldığını bildirmektedir.

Diğer şehirlerde olduğu gibi Yakova'da da Camilerin mevcudiyetini iki gruba ayırabiliriz.

Osmanlı döneminde Yakova'da inşa edilen ve bugün mevcut olan Câmiler

No.	Câmin Adı	Halkta bilinen Adı	İnşa Tarihi
1	Geçar Câmi		

2	Gül Câmi		
3	Hacı Ömer Câmi		
4	Hadım Câmi		
5	Halil Efendi Câmi		
6	Hanka Câmi		
7	Kerim Bey-Sofa Câmi		
8	Kosar Câmi		
9	Mahmut Paşa Câmi		
10	Seyfüddin Paşa Câmi		
11	Mola Yusuf Câmi		
12	Büyük Medrese Câmi		
13	Yeni Câmi		

Osmanlı döneminde Yakova'da inşa edilen ve bugün mevcut olmayan Câmiler

14	Arslan Paşa Câmi		
15	Süleyman Ağa Câmi		

F- Diğer Kasaba ve Köylerdeki Camiler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kosova'nın diğer yerlerinde de cami inşa edilmiştir. Bizim ulaştığımız bilgilere göre Kosova diğer yerlerde kasaba olsun, köy olsun Osmanlı döneminde 29 cami yapılmıştır. Bunlardan Mamuşa köyü'ndeki Mir-Kamber Cami 1983 yılında köylüler tarafından yıktırılarak

bugünkü cami inşa edilmiştir. Suva Reka'da ki Beyaz Cami 1990 yılında eski cami yerine inşa edilmişti ancak, Kosova savaşı'nda yıkılmış ve bugüne kadar onarılmamıştır. Aynı şekilde İstok kasabası'ndaki Çarşı Cami de Kosova savaşı'nda yıkılmış ve bugüne kadar yenisi inşa edilmemiştir. Kosova'nın kasaba ve köylerinde bulunan toplam 29 camiden 16'sı halen mevcut, 3'ü yıkılmış ve eski camiler yerine 10 cami inşa edilmiştir. Kosova'nın kasaba ve köylerinde Osmanlı Döneminde yapılan camileri de 3 gruba ayırabiliriz.

Osmanlı döneminde inşa edilen ve bugün mevcut olan Camiler

No.	Câmin Adı	Bulunduğu yer
1	Ramazan bin Zeir Câmî	Doburçan/
2	Hall Çelebi Câmî	Doburçan/
3	Büyük Câmî	Ferizovik/
4	Boşnak Câmî	Ferizovik/
5	Gazi Ali Bey Câmî	Viçitırın/
6	Kahraman Oğulları Câmî	Viçitırın/
7	Murat Bey Câmî	Gadime Köyü
8	Koça Sinan Paşa Câmî	Kaçanik/
9	Çarşı Câmî	Yanova
10	Kadır Câmî	Rahovça
11	Kasım Câmî	Rahovça
12	Hacı Sokol Câmî	Rahovça
13	Hasan Ağa Câmî	Rugova Köyü
14	Ömer Bey Câmî	Vlaşna Köyü
15	Kukli Mehmet Bey Câmî	Dragaş-Bresan Köyü
16	Ömer Ağa Câmî	Conay Köyü

Osmanlı döneminde inşa edilen ve bugün mevcut olmayan camiler

No.	Câmin Aadı	Bulunduğu Yer
17	Çarşı Câmî	İstok/
18	Çarşı-İkramiye	Viçitırın/

	Câmî	
19	Mejiç Câmî	Mejiç Köyü

Osmanlı camiler yerine yeni câmî inşa edilen camiler

20	Çarşı Câmî	Rahovça
21	Beyaz Câmî	Suva Reka
22	Çarşı Câmî	Ştimle
23	Osman Çavuş Câmî	Nobirda
24	Tahir Paşa Câmî	Berane Köyü
25	Mir-KaberBey Câmî	Mamuşa köyün
26	Çarşı Câmî	Dragaş/Dragaş
27	Mehmet Bey Câmî	Dragaş-LeştaneKöyü
28	Behlül Efendi Câmî	Dragaş-Blaç Köyü
29	Hacı İbrahim Câmî	Zadraska Hoça Köyü

Avrupalı gözüyle yeniçeri
www.muslimanarnavutluk.com

"Müslüman Arnavutluk'un Haftalık Bülteni Muştı" hiçbir ticari gaye gütmeyiz ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.